

EL COET DE LUXE: *un coet nascut a Bétera*

VESPRADA DEL 15 D'AGOST DESPRÉS
DE LA PROCESSÓ A LA PLACETA DEL SOL

*L'*any 1929 marca un abans i un després en la història de la pólvora i dels coets a Bétera. El 29 de febrer d'aquell any, Juan Rausell Ferrer, dedicat des de ben jove a treballar en esta disciplina, fundà la Pirotècnia Rausell.

Juan Rausell fou molt innovador amb els coets i gràcies a d'ell nasqueren les tradicions del foc de Bétera, tal i com les coneguem ara. Una de les creacions més boniques i admirades d'este gran pirotècnic és el COET DE LUXE. Es tracta d'un coet únic de dotze canvis (colors, xiulits, candelas o boles de colors i titani) que sols fabrica la pirotècnia Rausell.

Acabada la processó del dia 15, els majorals ixen ràpidament de l'església, es canvien de roba i encenen els coets de luxe a la placeta del Sol molt a prop de l'església, per honrar la Mare de Déu. És la seua ofrena de foc, llum, color i pólvora.

Fins fa pocs anys s'encenia el coet de luxe per acompanyar la imatge de la Mare de Déu mentre entrava a l'església i com a final de la processó, però el rector decidí que la imatge entrara abans del coet per a protegir-la de possibles danys que, d'altra banda, mai s'havien produït.

Les coetades de luxe sorgiren com a preludi d'espectacles pirotècnics i a Bétera s'anuncia la cordà que té lloc poques hores després.

La CORDÀ de Bétera: un gegant de foc

01:00 MATINADA 16 D'AGOST

Segons comenta José Rausell "Durant els primers anys del segle xx, es cremaven coets solts i va ser a principi del 1940 quan es va decidir fer la primera cordà. Les primeres cordades, a diferència de l'actual traca de coets originària del nostre poble, es feia a imitació de la típica cordà de l'època. El funcionament d'esta cordà, nomenada "cordà de barquetes", es feia mitjançant uns carros que portaven els coets encesos, i estos anaven esbarant-se per un fil paral·lel. Però, sembla que este tipus de cordà no fou totalment acceptada per la població de Bétera.

És el 1953 el primer any que es col·locaria la cordà en alt, a càrrec de Juan Rausell i aniria evolucionat fins meitat dels seixanta per a ser com la coneguem ara. Les primeres "traques de coets" tenien lloc en la placeta del Sol i arribaven fins l'Església de la Puríssima. Este estil de cordà tingué una ràpida acceptació entre majorals i població i al poc de temps es decidí portar a un carrer més ample, traslladant-la fins al Carrer José Gascón Sirera. Lloc on actualment es col·loca la nit del 15 d'agost.

En paraules d'un majoral: La cordà consistix en caminar baix la corda amb el foc, repartint-lo per que arribe a tots els llocs: carrers, encreuaments, al front i darrere, al mateix temps que avances cap amunt i es van despenjant els coets en intervals de temps i cada vegada en més quantitat. Al principi l'aglomeració de coeters fa molt difícil ficar-se baix la corda: espentes, xafades, fum, trons, ...tot per tal d'agafar eixe cobdiciat tresor: la femelleta.

Les femelletes són el coet per excel·lència, la reina i joia dels coets. Quantes més agafes i repartisques millor. Com no podia ser d'una altra manera, fou inventada a Bétera per Juan Rausell Ferrer cap a l'any 1929.

La COETÀ: viure la tradició del foc entre amigues i amics

PELS CARRERS DE BÉTERA
DES DE LES 02:00 h. A LES 06:00 h.
DEL DIA 16 D'AGOST

La pólvora fou introduïda al territori valencià pels àrabs que ací vivien a finals del segle XII, d'on fou posteriorment exportada a Itàlia i a Grècia amb doble finalitat: en un principi bèl·lica i, paralelment, lúdica.

El primer testimoni que tenim en terres valencianes de l'ús de coets es remunta al segle XIII, tal i com es resenya en el Llibre d'Establiments de la ciutat de València (1296-1345) en el qual queda plasmada la prohibició de llançar "coets voladors". Més avant, al 1412, les ordenances del Consell de la Ciutat de València, prohibixen l'ús de "corredors ab pólvora", ja que, per ser els preferits, es feia d'ells gran consum. En aquell moment ja es documenta l'existència de magatzems per a pólvora tant per a este tipus de coet com per a tronadors. Arribaren a tenir tant d'èxit que el 1469 es va prohibir la venda i la fabricació al carrer del Trenc. Justetament, està datat que la catedral de València patí un incendi el mateix any com a conseqüència del llançament de coets dins l'edifici. Posteriorment i fins el segle XVI, es convertí en una manifestació popular que acampava els actes en honor als monarques quan realitzaven visites a la ciutat de València.

També tenim constància que des del segle XV fins al XVII existí a la ciutat de València un gremi de coeters, fins que després de la derrota d'Almansa i la desaparició dels Furs valencians el 1713, el gremi perdé els privilegis reials i desaparegueren els coeters de la ciutat. Estos artesans es veren obligats a tornar als seus pobles –Burjassot, Godella, Paterna. Montcada i Bétera...entre d'altres– on reprengueren altres activitats com a picapedrers i ferrers.

Durant el regnat de Carles III es creà la institució dels *serenos* amb els antics coeters i, encara que fou una indústria que acabà abolint-se a tot el regne, en la clandestinitat seguien treballant en alguns pobles i llocs més recòndits, encara que sols els fabricaven a moments perduts, al marge de tindre altres oficis. Els materials per fabricar-los eren fàcils d'obtenir i qual-sevol amb prou de maestria podia fabricar-los.

Segons escriuen José Manuel Donaire Gil i Carlos Ponce Navarro al llibre de Majorals de 2008, hi ha documentació que indicaria que el primer coet d'eixides es fabricà a Bétera a principis del segle XIX. Segons l'historiador Manel Carrera i Escudé, i així sembla ho corrobora l'escriptor Andrés Castellano Martí (autors del llibre *Història de la traca*), Bétera fou la primera població valenciana on es fa *La Cordà* a primers del

segle XIX, encara que esta *cordà* que ells anomenen als seus escrits, seria molt probablement com conequem a Bétera la *coetà* actual (coets d'eixides). La disparada de coets solts o *coetà*, s'estendria des de Bétera a tots els pobles valencians a partir del 1830. D'estes *coetaes* ja tenim ressenyes a diferents diaris valencians de començaments del segle XX.

Com cita l'historiador Joan Manuel Pons al seu llibre *Bétera 1880-1889, Evolució Urbana i elements històrics*: l'afició cap als coets féu que molts s'animaren a fer obradors de coets, com fou el cas d'Antoni Fuentes Carrasco que establí una fàbrica en un corral de la seua propietat a dos quilòmetres fora de la vila. El 1898 en pendre's foc un sac de pólvora li ocasionà la mort.

Amb la intenció d'evitar inesperades deflagracions, les Ordenances Municipals d'aquella època prohibien als veïns el dipòsit de pólvora a casa, però, cosa curiosa i contradictòria, sí permetia la tinença fins una quantitat inferior a tres quilograms per cada persona major, mostra palpable de la gran estima que tenien els habitants per estos elements de foc. Tampoc estava permès per la normativa la disparada de coets pels carrers que poguera pertorbar la tranquil·litat dels vianants.

Un fet molt important per al desenvolupament dels coets fou la introducció a finals dels anys 1950 del coet de cartró. Anteriorment els coets estaven fets de canya recoberta amb corda i suposava un treball manual i uns preus elevats. El coet de cartró més econòmic i fàcil de fabricar, canvià la festa i la gent s'animà a fer quadrilles i muntar la seua pròpia festa la nit del 16 d'agost. Fins aquells moments, era una nit reservada al llançament de coets per part de Majorals.

Actualment la *coetà* és un acte de coets emotiu en què tot el poble està convidat. Se celebra en totes les places i carrers de Bétera, encara que on més coets es tiren són habitualment en aquells on viuen les Obres. Per a moltes beteranes i beterans, és la nit més desitjada de l'any, visitant cases sense descans, allà on et conviden, passant a assaborir coques fines, orelletes i mistela... i, de tant en tant, escoltant el cant d'alguna *albà* que ix del cor d'una beterana o beterà.

En eixir de les cases on has estat convidat, et vestiràs bé per tornar a llançar coets i la gent et cridarà: "estan pixats, estan cagats, són de canya verda del barranquet" desitjant que els llances alguns coets a la porta de sa casa.

La *coetà* és l'acte d'estima més important d'un poble al foc. En cap altre lloc del món se celebra la *coetà* com a Bétera. Sense la comprensió de milers de veïns i veïnes, en protegir les façanes i preparar-se per a esta nit, no seria possible organitzar una festa tan important que sols a Bétera perdura en el temps.

És necessari que les noves generacions de coeteres i coeters, entenguen l'esforç que suposa i l'enorme respecte que cal tindre cap a la resta del poble que, sense participar activament eixa nit, col·labora perquè es puga mantenir esta tradició.

Entre totes i tots hem d'aconseguir que la nostra nit més màgica de l'any, siga també cada vegada més segura.

La COETÀ DEL GOS: foc a discreció de majorals

17 D'AGOST A LA PLAÇA LUÍS REIG,
EN COMENÇAR LA NIT

L'any 1964 s'efectua la primera coetà del Gos, tal com la coneguem als nostres dies. Com tantes vegades ha ocorregut en diverses situacions, el naixement prové d'una pura casualitat: els majorals que foren eixe any, els havia sobrat una bona quantitat de coets una vegada passada la coetà, la nit i matinada del dia 15. Com a conseqüència de la inseguretat que podria ocasionar, decidiren no guardar-los i cremar-los dos dies després. Aquella improvisada experiència els reportà un gran èxit. Tant fou així que cada 17 d'agost, dia del "Gos", els coets i la coetà tornen a ser elements essencials dins el programa festiu d'agost.

L'acte té lloc a la plaça Luís Reig, a l'Albereda. En començar la nit, els majorals tiren durant quasi quaranta minuts al voltant de 30.000 coets. En els darrers anys s'han introduït certs canvis. El més important, des de 1993, els menuts també cobren protagonisme en un acte pirotècnic. Abans d'efectuar-se la coetà, els xiquets i les xiquetes del poble tenen l'oportunitat de participar en la cordà infantil que se celebra de vesprada. Esta té lloc a l'estil tradicional de Bétera, és a dir, coets agafats d'una corda.

No és casualitat l'elecció del dia ni del lloc (la Plaça Luís Reig) on llançar la coetà del Gos. En el diari "Las Provincias" del 1903, s'informa que per la vesprada del dia 17, fent-se de nit, tindrà lloc una disparada de coets solts amb gran profusió. També en el diari "La Correspondencia de Valencia" de l'any 1908, trobem referències a què el dia 15 d'agost a migdia, tindran lloc a esta plaça balls públics a la Font i, després, disparada de coets solts.

